

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TARİHİ YERLERİN KULLANIMI

Araş. Gör. Cemil Cahit YEŞİLBURSA*

ÖZ: Sosyal bilgiler dersi tarih ve coğrafya gibi çeşitli sosyal bilimlerin temel kazanımlarından oluşmaktadır. Milli bilincin oluşturulmasında tarih konularının öğretilmesinin ayrı bir yeri vardır. Tarih öğretimiyle ilgili sıkıntılar göz önüne alındığında, tarih konularını öğrenciler için daha öğretici ve zevkli kılmak için yeni öğretim yöntemleri gerekmektedir. Tarihi yerlerle öğretim yöntemi de, öğrenci merkezli, öğrencileri araştırmaya ve düşünmeye sevk eden bir yöntemdir. Tarihi yerlerle öğretim öğrencilerin bilgi, beceri, analiz ve değerlendirme yeteneklerini geliştirir. Öğrencilerin göreyerek ve yaşayarak öğrenmelerini sağlar. Onların geçmişle bağ kurmalarına yardımcı olur. Bu sayede öğrencilerin ülkelerinin kültürel değerlerinin de farkına varmalarına yardımcı olur. Tarihi yerlerle öğretim yöntemiyle tarih konuları daha zevkli ve öğretici hale gelir. Tarihi yerlerle öğretim yöntemi ilköğretim sosyal bilgiler derslerinde ve orta öğretim tarih derslerinde de uygulanabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretim, Tarihi Yerler

The Use of Historical Places in Teaching Social Studies

ABSTRACT: Social study courses are formed with some basic knowledge of various social sciences as history and geography. To create national consciousness or awareness, teaching of history plays a special role. When the difficulties of teaching history are taken into consideration, new teaching methods are required to make the history topics enjoyable and more interesting for the students for educational purposes. The use of historical places can be regarded as student centered learning. In this way, the students enhance their abilities in critical thinking skills. Teaching history through historical places help students to compare past and present. Moreover, it helps the students to raise awareness about their country and her values. Above all, the topics in history become more enjoyable.

Key Words: Social Studies, Teaching, Historic Places,

* Gazi Üni. Eğ. Fak. İlköğ. Böl., Sos. Bil. Öğret. Anabilim Dalı. yesilbursa@gazi.edu.tr

Giriş

Sosyal bilimler, tarih ve sosyal bilgiler kavramları incelendiği vakit, bu kavramların birbirleriyle yakın ilişki içinde oldukları görülür. Tarih ve sosyal bilgileri kapsayacak genişlikte bir kavram olan sosyal bilimler, insanı, toplum ve ağırlıklı olarak insan-insan, insan-toplum ve insan-eşya ilişkilerinin sistemli bir şekilde incelenmesini amaçlayan, bilimsel yöntemeye uygun düzenli bilgiler olarak tanımlanmaktadır (Demircioğlu, 2005: 8).

Sosyal bilgiler; sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2004: 17).

Bu bağlamda, sosyal Bilgiler dersinin kapsamındaki disiplinlerden birisi de tarihtir. Tarih konularının öğretimiyle ilgili son yıllarda ülkemizde ve dünyada birçok tartışma ve çalışma bilim adamlarını araştırmaya sevk etmiştir. Tarih konularıyla ilgili eleştirilerin ortak noktası, kronoloji ve tarihsel olguların katı bir biçimde öğretilmek istenmesi, ders kitaplarının sıkıcı ve hatalı olması, öğretmenin anlatmasına dayanan, araştırmaya ve düşünmeye sevk etmeyen, ezbere dayalı bir anlayışın hâkim olduğudur. Bu durum eğitimcileri ve tarihçileri yeni arayışlar içine sevk etmiştir. Tarih dersi konuları nasıl öğretilmeli?, Öğrencilere nasıl sevdirmeli?, sorularına cevap aranmıştır. Tarih öğretiminde yeni yaklaşımlar, yeni metot ve teknikler uygulanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar öğrenci merkezli öğretimin önemini ortaya koymaktadır.

2005–2006 eğitim-öğretim döneminde uygulamaya giren, yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan sosyal bilgiler programında öğrenci merkezli öğretim yaklaşımı temel alınmıştır. Bu program öğretmenlerin konuları çok yönlü işlemelerini, öğrencilerde milli bilinç ve tarih duyarlılığı oluşturmayı amaçlamıştır. Yeni sosyal bilgiler programı, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2005: 50).

Tarih öğretimi ile ilgili bahsedilen problemleri ortadan kaldırarak, sosyal bilgiler ve tarih öğretiminden arzu edilen verimin alınabilmesinin

yolu, öğrenci merkezli öğretim yöntemleri kullanmaktır. Bu yöntemlerden birisi de tarihi yerlerle öğretimdir.

Tarihi yerler; geçmişin şahitleri olarak, tarihi şekillendiren gerçek olayları ve bu durumla karşı karşıya kalan kişileri hatırlatır. Tarihi yerler zaman üzerinde bağlantılar kurarak, bu bağlantılarla geçmişteki olayların neden ve nasıl olduğu düşündürerek, empatik anlayış kazandırarak, öğrencilere özel bir yetenek kazandırır. Tarihi yerler ulusal olaylarla bağlantı kurmada çocuklara yardım eder. Bu yerler çocukların alt düzeyde ve daha yüksek düzeyde düşünme becerilerini geliştirir. Çocukların; gözleme, veri toplama, benzetme, karşılaştırma, analiz ve sentez yapma, kanıtları değerlendirme, hipotez kurma ve sonuca varma gibi düşüncelelerini geliştirir.

Bu yerlerle ilgili yapılan etkinlikler bilginin vermenin yanında beceriyi de geliştirdiği için tarih, coğrafya ve sosyal bilgiler derslerinde müfredattan beklenen hedeflerin gerçekleştirilmesine yardımcı olur. Ülkemizdeki tarih öğretimi ve tarih dersi ile ilgili sıkıntılar ve eleştiriler göz önüne alındığında tarihi yerlerle öğretimin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkacaktır. Yeni sosyal bilgiler programı doğrultusunda tarihi yerlerle öğretimin önemi artmaktadır.

1. Tarihi Yerlerle Öğretim

Tarih konularını okuturken öğretmenlerin rastladıkları en büyük güçlük, bundan çok zaman önce geçmiş olan şeyleri öğrencinin gözünün önünde canlandırmaktır. İşte tarihi anıtlar ve eski eserler, binlerce yıl önce geçmiş olan şeyleri öğrencinin gözünün önünde canlandırmak ve onların hayal gücünü geniş bir ölçüde geliştirmek için elimizde en önemli bir araçtır (T.C K.B., 1935: 5).

Bu anlamda, tarihi yer kavramını şu şekilde tanımlamak mümkündür: Tarihi yer, gerçek insanların yaşamlarının ve olayların canlandırıldığı, öğrenci ve tarih arasında bağ kuran bir tiyatro sahnesi olarak tanımlanır. “Hikâyeyle kurulan bu bağlantı insanları tarihe çeken şeyin ve tarihi çocuklara öğretme nedeninin bir parçasıdır (White ve White, 2000: 28). Danzer’e göre eğitimsel açıdan düşünüldüğünde, eğer toplum veya ulus; tarih olarak adlandırdıkları daha geniş bir anlatı ile bir yapı ya da yeri ilişkilendirirse ve anlamlı kılarsa, o yapı ve yerler “Tarihi Mekân” olmuş olur (Aktaran Ata, 2002: 154).

Tarihi yerler öğrencilerde, orada yaşamış kişiler ve yaşanmış olaylar hakkında merak uyandırır ve onları heyecanlandırır. Eski kalıntılardan, önemli tarihi şahısların evlerinden, mezarlarından, türbelerinden, han, hamam, kervansaray, külliye, medrese, ulusal parklar, savaş alanları, caddeler, fabrikalar, tarihi köyler, çiftlikler, konaklar, yalılar, antik kalın-

tılara kadar her şey tarihi yer olarak kabul edilebilir. Çünkü bunlar, bir devlet ya da toplumu özel kılar, buraları ziyaret eden veya bununla ilgili çalışan herhangi birine geçmişin gerçekliğini gösterir, onların bilgi ve deneyim kazanmalarını sağlar (Boland, 2002).

Günümüzde, öğretmenler öğrenci ilgisini ve öğrenmesini canlı tutmanın yollarını aramaktadırlar. Tarihçiler, geçmişin hikâyelerini ve derslerini, eleştirel anlamayı sağlamak amacıyla hala istekli bir şekilde çaba sarf etmektedirler. Tarihi yerler eğitimcilerin ve uzmanların büyük bir avantajla öğrencilerine ve bir birlerine ulaştıkları ve bir birlerini önemsedikleri ortak alanlardır. Geçmişin gerçek kalıntıları olarak tarihi yerler, hem geçmişle duygusal bağlantı kurar, merak uyandırır, heyecanlandırır, zihnimizde kapılar aralar, soruşturmaya sevk eder, hem de tarihteki olayları ve insanları anlamayı sağlar. Bunun en iyi tarafı ise, bu yerleri yaşadığımız çevrede her yerde bulabiliriz (Boland, 2002).

Çevremiz keşfedilmeyi bekleyen bir sınıftır; bize, tarihi tecrübelerimiz ve kültürel ifadelerimizle tekrar tekrar şekillendirilen ortamlar sunar. Bu ortamların bazıları dramatik olayları, kahramanca eylemleri, yaratıcılığı ve teknik kabiliyeti, olağanüstü kadın ve erkeklerin yaşamını belgeler. Diğerleri ise zamanın akışı içindeki gündelik olayları ve sıradan insan örneklerini yansıtır. Bu her iki tip mekân – olağanüstü ya da sıradan olan – milli mirasımızın bir parçası olur (Hunter, 1993). Keşfedilmesi gereken bu çevrede, bir kasabayı ya da kenti tıpkı bir tarihsel belge gibi okumak mümkündür. Geçmişin izleri binaların mimarisinde ve eski işlevlerinde, sokak adlarında, köprülerde, anıtlarda, dükkân, kahve ve lokanta adlarında, kasabanın ya da kentin gelişim çizgisinde, özel konutların ve kamu binalarının yerleşim düzeninde mevcuttur (Stradling, 2003: 138).

Eski bir kale, sur, pusat, kap, heykel, tapınak, yazı, yazıt, sikke, madalya, vakfiye, minyatür, resim, kumaş parçası eski âdetleri, eski inançları, eski giyimleri, eski savaşları, eski zevki, kısacası eski yaşayışı kitaplarda yazılı sayfalar dolusu yazıdan daha iyi canlandırır ve aydınlatır. Onun için her öğretmen kendi dersi ile ilgili meselelerin eski çağlardaki durumunu öğrencisine anlatmak istedikçe, ilk önce bulunduğu şehirdeki anıtlar ile eserlere başvurmalı, eğer o mesele ile ilgili eserler orada yoksa başka yerlerdeki anıtlarla eserlerin fotoğraflarından, resimlerinden, planlarından veya modellerinden faydalanılmalıdır (T.C. K.B., 1935: 5–6). Bunun için öğretmenler, buldukları yere ait ele geçirebildikleri kaynakları bir araya toplamalıdır. Bunlardan bir kütüphane ve arşiv kurulmalı, toplanan malzeme ve kaynakların fişleri yapılmalı; öğrencilerin buradan kolayca faydalanmaları sağlanmalıdır. Derlenen kaynakların yardımıyla bölgemizde kurulan devletleri, burada yaşayanların başlarından geçenleri, medeni varlıklarını öğrenebiliriz (Uluçay,1958:4)

Tarihi yerler anlatılacak güçlü hikâyelere sahiptirler. Kuruluşları, plan ve dizaynları, yapıldıkları malzemeler, atmosfer ve ortamları, eşyaları ve içerdikleri diğer objelerle yakından ilgilidirler. Bu yerler, tarihin geniş akımının küçük toplulukları nasıl etkilediğiyle ilgili somut kanıtlar sunarlar. Sundukları birinci ve ikinci derecedeki yazılı ve görsel materyallerle, gözlem, haritalarla çalışma (Harita üzerinde çalışma), görsel kanıtlar değerlendirme, ön yargıları değerlendirme, analiz etme, karşılaştırma ve zıtlıkları bulma ve problemin çözümü gibi beceriler kazandırılır (Harper, 1997).

Tarihi, koruma alanında çalışanlar geçmişin fiziksel kalıntılarını koruma çalışmaları ile çok ilgilidirler. Eğitimciler ise, bu kalıntıların neden önemli olduğunu unutmamalıdır. Tarihçi David Mc Cullough'a göre, tarihi yerler, *“eskiden orada bulunan kişilerle bağlantı kurmaya yardımcı eder. Onlarında bizim gibi bir insan olduğunu anlamamızı sağlar. Bu da kütüphanede kapanmak kadar gereklidir.”* Tıpkı kütüphanede yapılan çalışmalar gibi tarihi yerleri keşfetmenin ve incelemenin büyük eğitimsel değeri vardır. *“Geçmiş yabancı bir ülkedir”* eserinde David Lowental, dokunulabilir kalıntıların geçmişimizi öğrenmenin başlıca kaynağı olduğunu belirtir ve *“onlarsız tarih inanılmayacak kadar zayıftır”* der (Boland, 1994: 33).

Tarihi yerlerin bizi bazen beklenmedik şekilde, geçmişimizin gerçekliğini beynimize ve kalbimize kazımak ve daha çok bilmek için, engin yerlere çekme gücü vardır (Boland, 1993: 1). Bu yerler, öğrencilerin kitaplarda okudukları olayları ve temaları destekler. Öğrencilerin kendi toplumlarındaki gerçek mekânlar onların geçmişle daha güçlü bir bağlantı kurmalarını sağlar ve belki tarihle ilgilenmeleri için kıvılcım oluşturabilir. Bu kıvılcım da diğer zamanlar, mekânlar ve kültürler hakkında bir şeyler öğrenmeleri için kendilerini aşmalarına yardımcı eder (Boland, 1994: 33).

Tarihi yerlerle öğretim; tarihi yerleri, ders kitaplarında belirtilen gerçekleri ve kavramları betimlemek için kullanılmaz. Bunun yerine öğretmen ve öğrenciler tarihi yerleri ve bu yerler hakkındaki bilgileri gözlem, araştırma ve yorumlama yoluyla bilgi toplamak ve kavram oluşturmak için kullanacaklardır. Bu yolla öğrenciler birçok disiplin hakkında bilmenin (bilginin) yollarını pratik ederler. Aynı zamanda tarihi yerlerle öğretimin birçok yararı vardır. Doğal çevre ve inşaatlar, binalardaki kalıntılar, genellikle çoğu insanın hayat şeklinin, aktivitelerinin, başarılarının ve ev mimarisinin, tarımının, endüstriyel iş gücünün, bina, yol, kanal, tünel ve daha birçok faaliyetin en iyi kaydı ve tek belgesidir. Bu nedenle tarihi yerlerle öğretim, öğrencinin geçmiş ve gelecek arasında empatik bağlantı kurmasına yardımcı eder. Tarihi yerlerle öğretim aynı zamanda öğrenmeyi konu alanlarıyla bütünleştirmenin etkili bir yoludur. Tarihi

yerler yazılı metni tamamlayarak öğretimi zenginleştirir (Hunter and Shull, 1992: 312).

Tarihi yerlerin kullanımı, geleneksel eğitim tekniklerini daha tamamlayıcı yapar. Hem öğretmen hem de öğrenciler için kazanımlar sağlar. Öğretmenler öğrencilerin ilgisini çekebilmek için bir araca daha sahip olurlar. Öğrenciler, bunlardan bilgi edinmiş olurlar. Aynı zamanda tarihi kaynakların değerini anlarlar (Boland, 1994: 33). Bu şekilde, öğrenciler tarihi binaları belgeleyerek, genellikle unutulabilecek ya da bilinçli olarak yıkılabilecek bir bölge, alan, yapı veya nesnenin savunucusu haline gelirler. Aslında, öğrencilerin müfredat programının eksik veya gözden kaçan yönlerinin yeni bir anlamı ve bağlantısı olduğunu keşfetmeleri genellikle bu belgeleme sürecinde olmaktadır (Tomlan, 1994: 35).

Tarihin ana materyalleri biri olan dokümanlar, öğrencilerin yeni bilgileri edinirken tarihi becerilerini pratik ettikleri araçlardır. Onlarla birlikte çalışırken öğrenciler bilgileri çözer, anlamlarını tartışır ve yeni yorumlar getirirler. Yani tarihin önceden özetlenmiş halinden yola çıkarlar ve tarihe yeni anlayış ve bakış açıları getirirler. Tarihi kaynakların kullanımı yapılandırmacı düşünceye gerçeklik payı katar. Kişilerin gerçek sesleri olarak görülen dokümanlar tarihi dönemleri en başarılı tarihçiden bile daha etkili ve güzel bir şekilde anlatırlar (Nash and Symcox, 1991: 25–26).

Bütün tarihi yerler hiçbir sözlü ya da yazılı kelimenin tek başına yapamayacağı gibi tarihimize ve yaşamımıza somut anlamlar katarlar. Her yaştaki insan için tarihi bir yere ziyaret, tarihe olan ilgiyi artırır, tarihi daha gerçek kılar ve sonuç olarak öğrenmeyi sağlar. Tarihin popüler kullanımıyla ilgili Roy Rosenzweig ve David Thelen'in Amerika' da yaptıkları bir araştırmada; Amerikalılar tarihi yerleri ziyaret edince geçmişle daha fazla bağ hissetme eğilimindedirler. Gerçek ve doğru tarihin, sınıflardan çok müze ve tarihi alanlarda keşfedilip anlaşılabilmesine inanmışlardır. Aynı şekilde, öğrencilerin geçmişe ait materyallerle karşılaştığı zaman, yani tarihi yerlere yapılan gezilerde en iyi öğrendikleri görülüyor. Rosenzweig ve Thelen'in yaptıkları ankete katılanların %80'i müzelere güvenmektedir. Genel olarak halka göre, geçmişin materyal kültürü tarihin ikincil edebiyatından daha güvenilir görünmektedir (Horton, 2000: 4).

Tarihi yerlerin ve belgelerin merak uyandırması ve öğrenmeyi sağlaması şaşılacak bir şey değildir. Onlar geçmişimizin dokunulabilir nesnelere sahiptir. Romancılar kelimeleri resimlerle süslemenin gücünü belirtirler ve tarihçiler tarihi hikâyeler anlatarak okuyucuları yaratıcılıklarını kullanmaya iterler. Fakat eğitim – öğretim ortamında kullanılan hiçbir şey tarihin gerçekleştirdiği yerde olmaktan daha etkili olamaz. Tarihi yerler, ziyaretçilerin yaratıcılıklarını kullanmalarını sağlar. Bu durumda, tarihi

içerik özellikle önemli hale gelir. Tarihi evlerin mobilyaları, özel bir satış alanındaki askeri hareketler veya bir insanın yaşamının detayları o yer için önemli olabilir (Horton, 2000: 5).

Öğretmenler tarihi yerleri; tarih, coğrafya ve müfredattaki diğer dersleri zenginleştirmek ve farklı disiplinler arasındaki öğretimi bütünleştirmek amacıyla kullanabilirler. Öğrenciler, toplumlarına ait bu yerlerin tarihi ve kültürel önemini araştırıp yorumlayabilirler. Ders kitaplarından çalıştıkları soyut ve geniş konular, günlük hayat hakkındaki ilginç hikâyelere ve somut gerçeklere dönüştürülür. Ayrıca, öğrenciler uzaklardaki mekânları araştırabilir, buralar ile kendi toplumları arasındaki bağlantıları keşfedebilirler (Hunter, 1993).

Tarihi yerler, önceki nesillerden gelen mirasımızın dokunulabilir formudur ve yazılı ana kaynaklar gibi geçmişimizin geleneklerini, deneyimlerini, fikirlerini ve tartışmaları şekillendirir ve yansıtır. Bu nedenle, coğrafyanın ana konularının öğretiminde tarihi yerlerin kullanımı, okul müfredatında tarih ve coğrafyayı ortak bir zeminde buluşturur. Coğrafyanın ana görüşleri, zaman, dönem ve olaylar gibi tarihin ayrılmaz ana fikirleriyle bağdaşır. Coğrafya ve tarih arka arkaya öğrencilerin olaylar ve yerlerin zaman içinde bir birlerini nasıl etkilediklerini, insanların geçmişin farklı dönemlerinde, çevrelerinden nasıl etkilendiklerini ve çevreyi nasıl etkilediklerini anlamalarını sağlar. Tarihi yerler, aynı zamanda, coğrafyanın önemli konularını aydınlatmak içinde kullanılabilir. Tarihi yerler müfredat hazırlayıcıları için coğrafya ile tarih arasında bir bağ oluşturabilir (Patrick, 1993: 8).

Tarih konularının öğretiminde tarihi yerlerin önemi genellikle “alan gezileri” olarak tanımlanır. Bu alan çalışmaları, tarihi kanıtların toplanabileceği, tarihi sonuçların test edilebileceği ve yer duygusunun geliştirilebileceği yerlere yapılan gezilerdir (White ve White, 2000: 28). Gözümüzün önünde duran, sessiz ve boş, anısal değeri olan yapılar zamanın gözcüleri gibi orada beklerler. Bir yerin tarihi anılarını bizden önce orada yaşayanların kelimeleriyle birleştirmekten daha iyi bir öğretim aracı yoktur. Alan ziyaretleri boyunca ve bu alanlarda, öğrenciler, hayal gücünü geliştiren ve duygulara hitap eden şekillerde geçmişin heyecanını hissetmeye başlarlar. Bu geziler sayesinde daha önce öğrenciler için soyut olan kavramların, gerçek olduğu daha iyi görülür. Alan gezilerini kullanmak, öğrencilerin geçmişlerini ve insanlığın sürekli değişen hikâyesindeki yerlerini öğrenmelerini sağlayacak gelişme ve düşüncüyü güçlendirir (Percoco, 2000:16). Öğrenciler, üstelik tarihi yerleri ziyaret ederek ve onların yerleşim alanında tarihi olaylara tanıklık etmiş insanlarla veya onların akrabalarıyla, şehir temsilcileri ve yerel liderlerle de görüşebilirler (Yarema, 2002:392).

Alan gezileri, öğrencilerde tarih terminolojisinin gelişmesini sağlar. Öğrenci yazılı ve dokümanı olmayan kaynakları karşılaştıracak, görsel kanıtı değerlendirmeyi öğrenecektir. Öğrenci, geçmişte yaşamış insanların günlük yaşantılarıyla ilgili bilgi sahibi olacak, bunu; kendi yaşam koşullarıyla karşılaştırarak değişim ve sürekliliği algılayacaktır. Okul dışı tarih öğretimi tarihsel çevreye empatiyi güçlendirmektedir (Ata, 2002: 109). Burada önemli bir ayırım yapmak gerekir. Öğrencilerin genellikle ulusal mirasın timsalleri olarak kabul edilen binaları ve anıtları görmelelerini sağlamaya yönelik ziyaretler ile öğrencilerin bunları birer tarihsel bilgi kaynağı olarak analiz etmelerini ve bir tarihsel yorum yapmalarını sağlamaya yönelik ziyaretler birbirinden farklıdır (Stradling, 2003: 141–142). Eğitim –öğretim ortamında etkili bir öğretim sağlayacak olan yöntem ikinci tür ziyaretlerdir.

Bu tür ziyaretlerde, incelenen yer ve eserlere ait gözlem soruları esaslı suretle hazırlanmalı ve dağıtılmalıdır. Öğretmenin, öğrencilerine dağıttığı gözlem soruları açık ve okudukları konularla ilgili olmalıdır. Gezilerden sonra öğrencilerin hazırladıkları müşahede raporları üzerinde tartışmalar yapılmalı, karanlık noktalar aydınlatılmalı, yanlış anladıkları veya yanlış tespit ettikleri kısımlar düzeltilmeli, gezi tek bir rapor ve sentez haline getirilmelidir. Raporda ana hatlar belirtilmeli, çizilen resimler, yapılan haritalar ve grafikler varsa, raporların ilgili yerine konulmalıdır (Uluçay, 1958: 8–9).

Sonuç olarak, tarihi yerler; tarihi, öğrenciler için canlandırarak, tarihi şahıslara tarih kitaplarının dışında, insani boyut kazandırır. Geçmiş öğrencilerin gerçek hayat deneyimleriyle birleştirerek tarihe kişisel bir üslup katarlar. Onlar, öğrencilere başka türlü asla göremeyeceği yerleri, karşılayabilecekleri bir fiyatta ziyaret etme olanağı sağlarlar (Callentine, 2000: 18).

2. Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih Konularının Öğretilmesinde Yerel Tarihin ve Müzelerin Önemi

“Yerel” ve “Ulusal” tarih arasındaki ayırım coğrafi ve semantik ayırmadan daha fazlasını içerir. Coğrafyacılar ve ekologlar “yerel” terimini genellikle “global” teriminin zıddı anlamında kullanırlar. Tarihçiler ise, “yerel” ya da “bölgesel” terimini, tarihin geleneksel formlarında egemen olan ulusal veya uluslar arası etkinliklerden farklı olma anlamında kullanmayı tercih ederler. Yerel tarih, tarihçiler için aynı zamanda bagajında/teknesinde halkın tarihinden bir şeyler taşıma kaygısının ağır bastığı bir alan olarak tarihin desantralizasyonunu ve demokratikleşmesini de beraberinde getirir (Black-Macrauld’ten aktaran Aslan, 2000: 195).

Yerel tarih, bir yörenin, bir bölgenin tarihinin sahip olduğu “kendine özgü” nitelikleri, geçmişten günümüze tarihi gelişimi ve bu gelişim

sonucu o bölgenin yerel tarihini oluşturmaktadır. Bir bakıma yerel tarih kişinin doğup büyüdüğü çocukluğunun, gençliğinin geçtiği, öğrenim hayatının sürdüğü yakın çevrenin tarihidir. Kişinin kendi geçmişi, kendi topluluğu ve ailesinin geçmişi o kişi üzerinde daha önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kişinin kendi geçmişi, kendi çevresinin geçmişi öğrenmek, kişinin belleğini güçlendirebileceği gibi, yaşamı üzerindeki etkileri anlamakta kendisine yardımcı olacaktır. Yerel tarih öğretiminde kazanımları elde etmede tarihi mekânlar, nesnelere ve yapıtların birer öğretim aracı olarak kullanılması önemlidir (MEB, 2005:309).

Akademik düzeyde yoğun bir ilgi uyandıran yerel tarihin değeri, özellikle de tarih eğitimi açısından önemi pek çok araştırma ve inceleme konusuna olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak yazılanlarda yerel tarih ile ulusal ya da evrensel tarih arasındaki ilişki “ağaca bakarak ormanı görmek” biçiminde tanımlanmıştır. Bu, yerel örneklerden yola çıkarak genel yapıyı anlamlandırmak biçiminde algılanır (Aslan, 2000: 201). Bu doğrultuda, yerel ve bölgesel tarihin önemi, yerle ve milli tarih ile Avrupa ve dünya tarihi arasında denge kurulması gerektiği Avrupa Konseyi’nin tarih eğitimiyle ilgili değişik konferanslarında da dile getirilmiş ve yerel tarih aktif eğitimin en iyi aracı olarak tanımlanmıştır (Aktekin, 2006: 83).

Birçok şehrimizde yerel tarih, eski gazeteler, yazmalar, hatıralar, haritalar, albümler, mektuplar, siciller, resimler, muhtelif teşekküllere ait yapılar vasıtasıyla daha mükemmel işlenebilir. Bu kaynakların bir kısmını yerel kütüphane, müze ve hususi kitaplıklardan temin etmek mümkündür. Toplanan ev eşyaları, silahlar, kap kacaklar, elbiseler, tarım aletleri, paralar ve diğer araçlardan koleksiyonlar tertip ederek bölgenin zamanla nasıl kalkındığı ve geliştiği çocukların gözleri önüne serilebilir (Uluçay, 1958:6). Preston, yerel tarihin müfredatla dahil edilmesiyle birlikte yerel tarih dokümanlarının analiz ve incelenmesinin, harita inceleme ve çiziminin kütüphane, müze ve tarihi binalar ile yaşlıları ziyaret etmenin tarih derslerini sınıfın dar mekanlarından kurtaracağını söylemiştir (Aktaran Aktekin, 2006: 83).

Yerel tarihi müfredatla ilişkilendirmenin en önemli araçlarından birisi müzelerdir. Müzeler, buldukları çevrenin geçmişine dair eser ve hatıraları muhafaza etmekle; konuların işlenmesine ve yöre tarihinin incelenmesine ve öğretilmesine çok yardım ederler (MEB, 2005:310). Müzeler ve sergiledikleri nesnelere, düzenlenen devamlı veya süreli sergiler, dolaşan gezici sergiler, kent ve kasabalarda anıtlar çevresinde oluşturulan kimi düzenlemeler belirli konuların görsel olarak algılanmasında ve maddi kültür verileri aracılığıyla görsel olarak birey tarafından kolayca içselleştirilmesinde katkıda bulunurlar (Yenişehirlioğlu, 2000: 92).

Hensley (1988: 68), müzelere geziler düzenlemeyi öğrencilere tarihi öğretmen ve onların ilgilerini çekmenin etkili bir yolu olarak görür. Müzeler ve tarihi evlerin geçmişin konuklarını, seslerini ve görünüşlerini öğrenciler için geri getirdiği ve müze ziyaretçilerinin gördükleri nesnelere kimlerin yaptığını ve kullandığını, okuduklarını tamamlayacak şekilde öğrenmelerini sağladığını söyler.

Müzeler, buldukları çevrenin geçmişine, başından geçen olaylara dair eser ve hatıraları muhafaza etmekle; konuların işlenmesine ve çevre tarihinin incelenmesine - öğretilmesine çok yardım ederler. Müzelerde bulunan orijinal eserler veya kopya modelleri tarihe ayrı bir çeşni ve mana verirler, yapıcı düşüncüyü tahrik ve teşvik ederler (Uluçay, 1958:7). Müze eğitimcisi Helene Friman'ın belirttiği gibi, "*Müzelerde, çocuklar görebiliyor, dokunabiliyor, koklayabiliyor, aletleri inceleyebiliyor ve aygıtları kullanabiliyorlar. Burada insan tarihe araştırmacı bir ruhla yaklaşabilmektedir*" (Aktaran Seidel, 1997: 5-6).

Harrison'a göre, bazı müze nesnelere dokunarak, yıpratma tehlikesi yoktur. Öğrenciler, nezaret altında dokunabilir ve "gerçeklik hissine" sahip olabilir. Çok kıymetli orijinal nesnelere kopyaları kullanılabilir. Erkekler ve kızlar, eski elbiselerin ve silahların reproduksiyonunu giyebilir, ilkel aletleri kullanabilir. Örneğin, 18. yüzyıl elbiselerinin güzel bir kopyasını giyip bu dönemin mobilyaları arasında dolaşan bir genç kız iki yüz yıl önce insanların yaşayışının ne olduğunu hissedebilir (Aktaran Ata, 2002: 103).

Müzelerin birer tarihsel kaynak olarak etkili olmaları için, öğretim ve öğrenim süreçleriyle bütünleştirilmelerine gerek vardır. Birçok duyuya hitap eden ve faaliyetlere dayanan müzelerin öğrencilere yaşattığı sahici ortam deneyimi, diğer öğrenim metodolojilerini güçlendirebilir. Bu tür ziyaretler için müze müdürlerine danışarak hazırlık yapılması gerekir. Böylece öğrencilere incelenen konuyla ilgili bütünsel bir değerlendirme sunulması, diğer kaynak mecralarıyla kolayca ulaşılamayacak yollardan bilişsel ve duygusal becerilerin gelişmesini sağlar. Eğitimde, özellikle de tarih eğitiminde müzelerin birer "partner" konumunda olması, yani araçları ve deneyimleri sağlayacak bir yer olması gerekir (Frendo, 2003: 28).

Müze alan gezilerine ilişkin ziyaretçilerin anıları üzerine de bir hayli çalışma yapılmıştır. Bu araştırmaların amacı, müze gezilerinin yaşam boyu etkisini değerlendirmeye yöneliktir. Yapılan araştırmalar, bu tip alan gezilerine katılmış kimselerin geçen yıllara rağmen geziye ilişkin "berrak anılara" sahip olduğunu göstermiştir. Bu canlı anılar, bu tür yaşantıların potansiyel eğitim değerini göstermektedir (Ata, 2002: 94).

3. Tarihi Yerlerle Öğretim Yöntemi Ders Planları

Tarihi yerlerle öğretim ders planı ülke çapındaki tarihi yerleri direkt olarak sınıfa getirerek öğrenmeyi zenginleştirmede oldukça büyük bir olanak sağlar. Öğrenciler dikkatlice seçilmiş yazılı ve görsel materyaller aracılığıyla anlatmaları gereken hikâyeleri ve bu özel yerlerin heyecanını hissederler.

Her bir tarihi yerlerle öğretim ders planı öğretmen materyalini ve öğretim aktivitelerini içerir. Öğretmen materyali şu bölümleri içerir: Giriş, Müfredata Uyduğu Noktalar, Öğrenci Hedefleri, Öğrenci için Materyaller ve Alan Ziyareti. Öğretim aktiviteleri de şunları içerir: Başlangıç (araştırma sorusu), Konuyu Anlatmak (tarihsel geçmiş), Alanı Göstermek (haritalar), Gerçekleri Kararlaştırmak (makaleler, dokümanlar, tablolar), Görsel Kanıtlar (Fotoğraflar ve grafiksel dokümanlar), ve Bunları Birleştirmek (aktiviteler). Ders planı formatı esnekliği sağlamak için düzenlenmiştir, ancak her bir ders planındaki materyal aşağıda belirtildiği gibi öğrenciye sunulursa bu plan daha iyi sonuç verir.

Dokümanlar, tarihi yerlerle öğretim programı ders planlarında merkezi bir rol oynar. Yazılı ve görsel materyaller aktivitelerle ve sorularla öğrencilerin ihtiyaç duyduğu bilgiyi sağlamak için ve ders planlarının hedefine ulaşması için tasarlanmıştır. Haritalar yeri gösterirken, çevresindekileri de naklederler, aynı zamanda coğrafya becerilerini öğretirler. Güncel fotoğraflar gerçek yerlerin somut varlıklarını kaydederler. Tarihi fotoğraflar, gözlem ve analiz becerilerini güçlendirirken, geçmişin küçük ayrıntıları hakkında bir fikir de sağlarlar. Tarihi seyahat biletleri, gazete makaleleri, günlükler, reklâmlar, demirbaşlar ve diğer birincil dokümanlar, öğrencilerin geçmişteki yerler ve insanlar arasındaki ilişkileri kafalarında canlandırmalarını ve onları günümüzle karşılaştırmalarını sağlarlar (Harper, 1993: 14).

Bir dersin amacına ulaşmak için birden çok alan kullanılabilir, her birinin özel bir odağı olmalıdır. Yani ders, yer hakkında ilginç olan her şeyi içermemeli fakat ana temanın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmalıdır. Hem seçilen tarihi alan hem de mülk hakkındaki dersin odağı standart kitaplardaki farklı görüş açılarını sunmalı ve yansıtmalıdır. Dersler, konu ile ders kitabını kıyaslayabilir, daha fazla detay ekleyebilir, başka bir örnek sağlayabilir ve diğer bir perspektiften bir hikâyeye anlatabilir (Metcalf, 1993: 12).

Her bir ders, bir veya daha fazla tarihi yeri, tarih ve sosyal bilgiler müfredatına bağlı kapsamlı konular, yayınlar ve olaylarla bağdaştırır. Tarihi yerlerle öğretim programını amaçlarından biri, öğretmenlerin yazılı kaynakları kolaylıkla kullandıkları gibi tarihi yerleri de kaynak olarak kullanmaları sağlamaktır (Boland, 1994: 34). Her ders, ortaklaşa o yerin

hikâyesini ortaya çıkarır ve öğrencilere yüksek düşünme becerileri kazandırır. İlköğretim öğrencileri için düzenlenen dersler, lise öğrencilerine kadar bütün öğrencilere uyarlanabilir (Olio, 2000: 10).

Tarihi yerlerle öğretim ders planları öğrencileri adeta bir tarihçiye dönüştürür, çünkü öğrenciler ana kaynakları, tarihsel ve çağdaş fotoğraf ve haritaları, diğer dokümanları kullanırlar, sonra da kendi toplumlarına ait tarihi araştırırlar. Öğrenciler geçmişle ilgili detayları, bilgi ve deneysel hipotezleri toplamak, büyük resimleri anlamak ve bugünle geçmiş arasında bir köprü kurmak için faal olarak çalışarak öğrendikçe bir tarihinin keşfetme duygusunu hissederler. Öğrenciler çevrelerindeki tarihi yerleri araştırarak, bu ülkeyi şekillendiren büyük olaylarla kendi toplumlarının tarihi arasındaki bağlantıyı keşfederler. Tarihi yerlerle öğretim, tarihi yerlerin öğrencilerce ziyareti mümkün olmadığı zaman bile öğrenmeye yardım ettiğini göstermiştir. Bunun yanında, tarihi yerleri bizzat ziyaret etmek, özel bir tarih içinde olma hissi verir.

Tarihi yerlerle öğretim ders planları hem zamandan hem de maddi olarak tasarruf sağlar. Ders planları sayesinde öğrenciler gidemeyecekleri ve göremeyecekleri yerler hakkında bile bilgi sahibi olurlar.

4. Sonuç

Sosyal Bilgiler çeşitli bilim dallarının temel kazanımlarından oluşmaktadır. Tarih bilimi de bunlardan birisidir. Bir öğrencinin tarih eğitimi alabileceği seviyeye ulaşabilmesi için olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurabilme, mekân algılayışının belirli bir düzeye ulaşması gerekmektedir. Tarih konuları ülkemizde ilköğretim seviyesinde sosyal bilgiler dersi kapsamında çocuklara verilmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biriside Türk kültürünü ve tarihini tanımış milli ilince sahip bireyler yetiştirmektir. Bu da tarih öğretimiyle verilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte, ülkemizde tarih öğretimiyle ilgili bir takım sıkıntılar yaşanmaktadır. Tarih dersi ve konuları daha iyi nasıl öğretilmeli, nasıl daha zevkli hale getirilmeli ve öğrencilere nasıl daha çok sevdirmeli sorularına cevap aranmaktadır. Tarihi yerlerle öğretim öğrenci merkezli, etkinlik temelli olup tarih dersini öğrenciler için daha zevkli ve daha öğretici bir hale getirmektedir. Tarihi yerlerle öğretim müfredatı ve ders kitabını destekleyerek öğretmenlere de yardımcı olmaktadır.

Tarihi yerlerle öğretim öğrencilerin bir tarihçi gibi hareket etmesini sağlayarak, onların beceri, analiz ve değerlendirme yeteneklerini geliştirir. Ayrıca tarihi yerlerle öğretim öğrencilerin ulusun kültür değerlerinin farkına varmalarına da yardımcı olur. Tarihi yerlerle öğretim herkesin yararınadır. Eğitimciler öğrencilere öğretmek ve onları heyecanlandırmak

için bir araca sahiptirler. Böylece toplum ve yarınlar daha eğitilmiş vatandaşlar kazanır.

KAYNAKLAR

- AKTEKİN, Semih, (2006), “Tarih Öğretmenlerinin Gözüyle Tarih Derslerinde Yerel Tarih”. *Toplumsal Tarih*, S.149. İstanbul: Toplumsal Tarih Vakfı.
- ASLAN, Erdal, (2000), “Yerel Tarihin Tanımı, Gelişimi ve Değeri”. *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- ATA, Bahri, (2002), *Müzelerle ve Tarihi Mekânlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin “Müze Eğitime” İlişkin Görüşleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BOLAND, Beth M, (1993), “Where Did History Happen?”, *CRM: Teaching With Historic Places*, Vol. 16. No: 2. pp. 1–4.
- BOLAND, Beth M., (1994), “Our Past / Ourselves: Teaching with Historic Places, *CRM: Using The National Register of Historic Places*, Vol.17. pp.33–35.
- BOLAND, Beth M., (2002), “Historic Places: Common Ground for Teachers and Historians, *OAH Magazine of History*, Vol.16. No:2.
- CALLENTINE, Kay Kevan, (2000), “Teaching with Historic Places in the Classroom, *CRM: Creative Teaching with Historic Places*, Vol. 23. No. 8. pp.17–18.
- DEMİRCİOĞLU, İsmail Hakkı, (2005), *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- DOĞANAY, Ahmet, (2004), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Cemil Öztürk – Dursun Dilek (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, (ss. 16-44), Dördüncü Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- FRENDON, Henry, (2003), *Tarih Öğretimde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru*, Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.
- HARPER, Marilyn, (1993), “Being Selective: Documents and Lesson Plans”, *CRM: Teaching With Historic Places*, Vol. 16. No: 2. p.14.
- HARPER, Marilyn, (1997), “Including Historic Places in the Social Studies Curriculum”, *ERIC Digest. EDO- SO- 97–13*. OCTOBER.
- HARPER, Marilyn, (2000), “Seeing is Believing- TwHP Field Studies” *CRM: Creative Teaching with Historic Places*, Vol.23.No.8. pp.23–24.
- HENSLEY, John, (1988), “Museums and Teaching History”, *A Journal of Methods*, 13. No.2. pp.67–75
- HORTON, James Oliver, (2000), “On Site Learning- The Power of Historic Places”, *CRM: Creative Teaching with Historic Places*, Vol.23.No.8. pp.4–5.
- HUNTER, Kathleen and Carol D. Shull, (1992), “Teaching with Historic Places”, *Social Education*, (56/5), (September), p. 312.

- HUNTER, Kathleen, (1993), "Teaching with Historic Places", *ERIC Digest*, EDO-SO-93-7, September.
- MEB (2005), *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- METCALF, Fay, (1993), "Creating Lesson Plans for Teaching with Historic Places", *CRM: Teaching With Historic Places*, Vol. 16. No: 2. pp.12-13.
- NASH, Gary B.-Linda Symcox, (1991), "Bringing History Alive in the Classroom: A Collaborative Project", *OAH Magazine of History*, 6.(Summer), pp.25-29.
- OLIO, Brenda Kelley, (2000), "Creating Place-Based Classroom Resources— Teaching with Historic Places Lesson Plans", *CRM: Creative Teaching with Historic Places*, Vol. 23. No.8. pp.10-11.
- PERCOCO, James A., (2000), "A Blast from the Past-Using Historic Sites to Enliven History", *CRM: Creative Teaching with Historic Places*, Vol. 23. No. 8. pp.16-17.
- SEIDEL, Stefan (1997), "The Museum as a Resource in History Teaching", *European Teachers Seminar Stockholm Sweden 9- 13 March*, Strasbourg: Council of Europe. pp. 5-6.
- STRADLING, Robert, (2003), *20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli? Çev. Ayfer Ünal. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.*
- T.C.K.B., (1935), *Antikiteler ve Tarihi Eserlerden Derslerde Nasıl İstifade Edileceği Hakkında Andıç*, İstanbul: Devlet Basımevi.
- TOMLAN, Michael A., (1994), "Learning to Identify and Evulate: The National Register and Higer Education", *CRM: Using the National Register of Historic Places*, Vol. 17. No.2, pp.35-36.
- ULUÇAY, Çağatay, (1958), *Çevre İncelemeleri Tarih Öğretimi*, İstanbul Öğretmenler Derneği Yayınları.
- WHITE, Charles S., and Deborah J. D. White, (2000), "Preparing Teachers to Teaching with Historic Palces", *CRM: Creative Teaching with Historic Palces*, Vol.23. No.8. pp.28-30.
- YAREMA, Allan E., (2002), "A Decade of Debate: Improving Content and Interest in History Education.", *The History Teacher*, May.35. No.3. pp. 389-399.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz, (2000), "Söğüt: Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu ve Tarihi Coğrafyanın Çevre Düzenlemesi", *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.